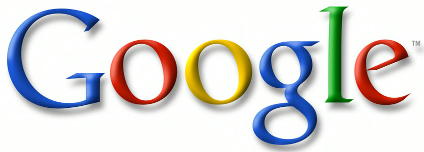
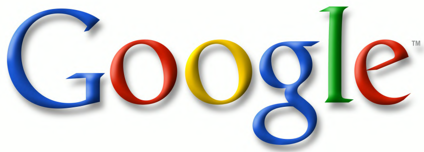

Google

Hans Nilsen Hauge,

Lägmandsvirksomhedens fader.

Tale ved mindefesten paa gaarden Hauge i Tune
den 20de juni 1896

—af—

Biskop A. Chr. Bang.

Et tidsmæssigt vidnesbyrd om det rette forhold mellem prester og lægprædikanter, af lige stor Betydning for frikirken i Amerika som for statskirken i Norge.

Med tre billeder.

Ungdommens Vens Trykkeri,
Minneapolis, Minn.
1899.

Biskop A. Chr. Bang.

Hans Nilsen Hauge,

Lägmandsvirksomhedens fader.

Tale ved mindefesten paa gaarden Hauge i Tune
den 20de juni 1896

—af—

Bisskop A. Chr. Bang.

Et tidsmæssigt vidnesbyrd om det rette forhold mellem prester og
lægprædikanter, af lige stor Betydning for frikirken i Amerika
som for statskirken i Norge.

Med tre billeder.

Ungdommens Vens Trykkeri,
Minneapolis, Minn.
1899.

Presented by
R. B. Anderson

Forord.

Enhver, som har noget „af det samme sindelag, som var i Kristus", glæder sig og takker Gud for hver seier, Guds rige vinder, enten den er i og ved den enkelte kristen eller den hele kirke. Ligeledes smerter det ham, naar han ser det modsatte.

Især maa enhver norsk lutheraner glæde sig ved den store gjerning, som Hans Nilsen Hauge udførte i vort fædreland, hvoraf vi ogsaa nyder godt her i Amerika.

Nærværende foredrag af biskop Bang giver en kort, indholdsrig og grei fremstilling af Hauges person, arbeide og senere frugter baade direkte og indirekte for den norske kirke og folk.

Naar der skal siges noget om Hauge og hans virksomhed, saa kan det ikke blive sagt bedre af nogen end af Bang. Det store, ædle og gode drager han frem, saa enhver kan se det og det mindre gode skaaner han ikke af frygt for at komme den gode sag for nær, men gaar den gyldne vei og bliver i sandheden. Ogsaa vi her i Amerika vil høste megen lærdom af at læse dette foredrag og grundig overveie det sammenlignet med vore forholde; baade prester og lægfolk trænger det saare vel.

Biskopen udbryder i denne klage: „Mange og stærke er de magter, der bevidst eller ubevidst arbeider paa at undergrave vor dyrebare lutherske kirke.

Paa den ene side er vi omgivne af aabenbar vantro og fræk kristusfornegtelse, paa den anden side af sekter og partier, paa den tredie side af løshed og slaphed i bekjendelsen, af falsk aandelighed og tugtløshed."

Naar dette passer paa forholdene i Norge, saa vil det uden tvil passe her blandt os. Faren truer os fra alle disse hold, og vi bør takke for ethvert varsko og vink om at vaage, at ikke fiender skal røve fra os det dyreste vi har, Guds hellige ord forstaaet ved den Helligaands Lys og beholdt i den rette form ikke alene i vore bøger, men ogsaa i at føde og opdrage rette lægmænd, rette prester og rette kristne, baade store og smaa.

O Helligaand! for dig, vor skat,
Vi græde dag og nat.
Kom, giv os samme lys og kraft,
Vor' fædre før har havt,
Da kristendommen stod
Som træ med deiligst rod,
Saa overfuld af frugters sne
Og Purpur. Lad det ske!

K.

Det kan ikke slaa feil, at vi alle er dybt grebne i vort sind ved at være samlet her, hvor den gudsmand Hans Nilsen Hauge blev født, hvor han henlevede sine barndomsaar, hvor han gjennemlevede en lang og tung vækkelsestid, greben lige ned i hjerterødderne, træt til døden af indre brydninger og kampe, her hvor lyset gik op for ham i overvældende herlighed, og hvor han naaede frem til klarhed over den gjerning, den opgave, hvortil Gud havde kaldet og kaaret ham og udrustet og dygtiggjort ham gjennem hele hans banrdoms- og ungdomstid. Det sted, hvor vi er samlede, er i sandhed et mærkeligt sted i det kristelige livs historie i vort land. Hvad Eidsvoldsbygningen er for Norges politiske historie, det er H. N. Hauges fødested for Norges kirkehistorie: Udgangspunktet for en ny tid. Det var i sin faders gaard, han holdt sin første opbyggelse, det var her han første gang til sin egen forbauselse og overraskelse kom til at mærke, hvilken kraft Gud havde lagt i hans ord, idet han om aftenen efter aandsdaaben den 5te April 1796 blev redskabet til at vække to af sine søstre til et nyt liv i Gud, det var her, han under mangehaande

anfegtninger og dybe sjælelidelser skrev sine første skrifter og udæskede hele sin rationalistiske samtid til kamp paa liv og død, — det var herfra han, dreven af en uimodstaaelig indre aandens drift, blev tvungen til at gaa ud og vidne først i omegnen, saa i videre kredse, indtil hans virksomhed snart omspændte det hele land, og hans vækkende røst havde lydt lige fra Kristianssand til Tromsø, og der snart sagt ikke fandtes den krog eller den afdal i Norges land, hvori ikke enten han selv eller en af hans mange medarbeidere havde forkyndt det Guds levende ord, der skaber liv i de døde ben. Gaarden Hauge er udgangspunktet for den haugianske vækkelse, den haugianske livsbevægelse, med sine dybt gaaende og vidtrækkende følger for det norske folks og den norske kirkes hele aandelige udvikling. I denne høitidsstund, da vi er samlet her til ihukommelse af Herrens store gjerninger, ligger det nær for os at kaste blikket tilbage paa de svundne 100 aar, saa vi kan faa det rette, fulde syn paa betydningen af H. N. Hauges optræden og virksomhed.

Dersom man vilde rette dette spørgsmaal til mig: Hvad er det eiendommelige ved det kirkelige og kristelige liv iblandt os nu i vore dage, det særlige præg, der adskiller os fra andre lutherske kirkesamfund, da maatte jeg svare: det er samarbeidet mellem det vakte

lægfolk og det kirkelige embede. Den lutherske kirke i Tyskland er — naar Würtemberg undtages — omtrentlig blottet for al lægmandsvirksomhed. Da nogle lægmænd i Holten i 1875 begyndte at holde gudelige forsamlinger, var de troende prester i omegnen raadløse; de vidste ikke, hvad de skulde sige til denne nye foreteelse. Og forbi saa omtrentlig alt arbeide til vækkelse af kristeligt liv og til udbredelse af Guds rige baade indadtil og udadtil alene har paahvilet presterne og er bleven baaret af presterne, derfor er kirken i Tyskland i saa stort mon bleven isoleret og har tabt sin rod i det tyske folks bredere lag. Ved ethvert fornyet ophold i Tyskland er jeg bleven stærkere og stærkere overtydet om, at kirken bliver rodløs og magtesløs og ikke kan tænke paa at løse sin opgave i det store folk, saa længe den bare er en prestekirke. Fra Tyskland vender jeg mig til Sverige. Det er bekjendt nok, at der i vort broderland har fundet sted og fremdeles finder sted en lægmandsvirksomhed af stor udstrækning og betydelig rækkevidde. Men det er ogsaa bekjendt, hvorledes denne lægmandsvirksomhed i sørgelig stort mon har stillet sig i opposition mod kirken og det kirkelige embede, og at den paa mange steder er kommet ind i vildfarelser og paa afveie og endog ligefrem virket samfundsopløsende.

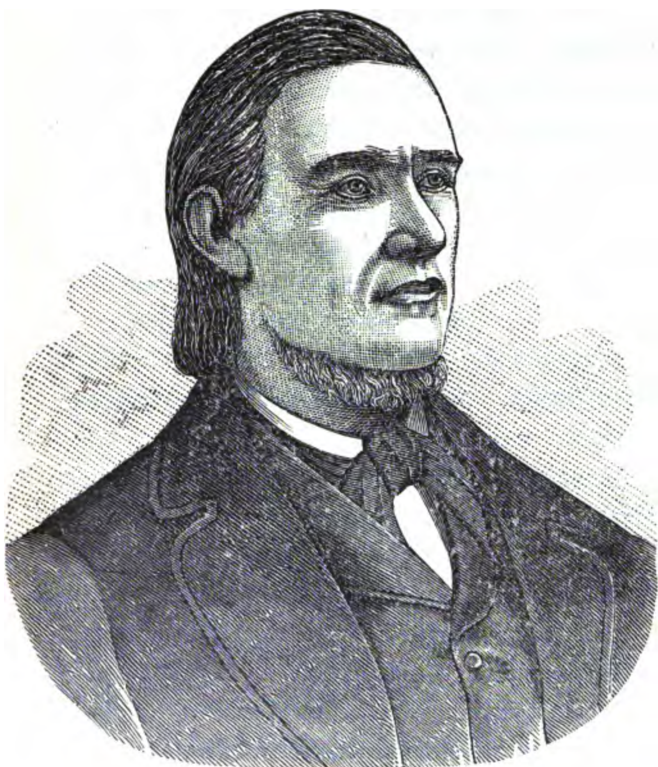
Det ligger i sagens natur, det kan ikke være ander-

ledes, det maa virke kirkeopløsende og derved ogsaa til hinder og skade for Guds rige, naar presterne og lægfolket gaar hver sin vei, naar lægmandsvirksomheden og det kirkelige arbeide istedetfor at gaa haand i haand med hverandre, drager hver til sin kant og modarbeider hverandre. Det er altid sjæleskade forbundet med at skille det, som Gud vil have sammenføiet.

Nu er det ikke min mening at sige, at det i denne henseende staar saa vel til hos os, som det burde. Vi har meget at klage over, vi har meget at bede kirkens herre om at jevne og rette. Men paa den anden side har vi ogsaa meget at takke for. Baade i de enkelte menigheder og i det hele kirkesamfund er det dog saa, at der i stor udstrækning finder sted et glædeligt samarbeide mellem det vakte lægfolk og det kirkelige embede. Det er dette samarbeide, som har baaret hedningemissionen, det er dette samarbeide, som har paatrykket indremissionen sit præg og gjort den til en gjenfødende livskilde i vort kirkesamfund, det er dette samarbeide, som har gjort arbeidet for Guds rige til en livsens magt blandt det norske folk.

At dette fremfor nogen anden enkelt mand skyldes H. N. Hauge, det tager jeg ikke i betragtning at udtale, og det er mig en fryd at kunne udtale det i denne mindets høitidelige stund.

Idet jeg gaar over til nærmere at eftervise dette,

Hans Nilsen Hauge.

vil jeg først pege paa den kjendsgjerning, at det er H. N. Hauge, der har skabt den norske lægmandsvirksomhed, han er den norske lægmandsvirksomheds fader. „Der var som en ild inden i mig," siger han, og denne ild tillod ham ikke at tie, denne ild drev ham til at opløfte sin røst; det var den brændende ild i ham, der gjorde ham til lægprædikant. Det var i en mørk tid, han fremtraadte, det var under skammelige forfølgelser han udfoldede sin virksomhed.

Det var ikke tomme ord, naar han sagde, at han var beredt til at ofre alt, for at blive sit kald tro; thi han ofrede i sandhed alt, frihed, formue, ære, hilse, liv.

Naar man betragter Hauges optræden, saa er det meget at forundre sig over. Men dette er det mest forunderlige, at al den uret, han led, og alle de forfølgelser, han maatte udstaa, ikke gjorde ham til en kirke- og prestehader og bragte ham til at undergrave kirkesamfundet og paa samme tid fordærve og ødelægge vækkelsen. Vi ved det, paa alle forfølgelser havde han kun dette ene svar: Vil de forfølge, da skal vi taale og lide og blive i sandheden til vor sidste stund. Eller: Dersom vi gjør uret, da maa vi vige fra Herren, hvormeget vi end har prædiket og gjort kraftige gjerninger. Vi ved det, og det skal ved denne leilighed siges til den store gudsmands udødelige ros og ære,

vi ved det, at han ikke paa noget punkt gav efter for fristelsen, at han ikke paa noget punkt gik udenfor den opgave: ikke at undergrave kirken, men at vække den sovende kirke op til nyt liv. Og det var med det maal forøie, at han raabte sit alvorlige varsko baade til det i synd og vankundighed sunkne menige folk og til samtidens vantro prester, der „fornægtede Jesu Kristi Guds søns blod“ og „bedrog sjælene med et falsk haab.“

Tiltrods for, at kirken i sin helhed ikke forstod ham, og de af kirkens mænd, der havde mest af aandens lys, kun halvt forstod ham, saa holdt han dog med en i sandhed forunderlig troskab fast ved kirken. Og da han med døden for øinene skrev sit testamente til sine venner, da var det hans sidste ord, hans sidste formaning til dem, at de skulde fremdeles som før ene og alene holde sig til den lutherske kirke og af dens tjenere lade sig betjene med ord og sakramenter.

Vakte ved H. N. Hauge, drevne af hans ord og ledede af hans eksempel optraadte i den nærmeste tid efter hans vækkelse først de saakaldte lærere fra Smaalenene og siden en lang række af lægprædikanter fra alle landets egne. Det var en brusende og gjærende tid; ikke blot mænd, ikke blot kvinder, men endogsaa børn forlod sine hjem for at prædike omvendelse fra synden og troen paa Jesus til retfærdiggjø-

relse og helliggjørelse. Det var raabende røster, der fyldte hele Norges land. Kaster vi blikket tilbage paa disse ældste haugianske lægprædikanter, da bliver vi nu for det første var, hvor de sled ondt. De vader i sneen over bjerg og dal, de har ofte intet andet at opholde livet med end at spise barkebrød, det hænder ikke sjeldent, at bygdevægterne jager dem ud fra bygden med sin pisk, eller at lensmændene tager dem fra opbyggelsesforsamlingen og sætter dem i arrest for derefter at faa dem dømt paa tugthuset. Under disse omstændigheder er det saa at sige et Guds under, at vækkelsen ikke udartede til det vildeste sværmeri, ligesom det ogsaa vistnok er det allerstærkeste og mest iøinefaldende vidnesbyrd om Hauges aandsmagt, dette at han under saadanne omstændigheder formaaede at holde bevægelsen indenfor kirkelige spor. Det er isandhed rørende at se, med hvilken hjertens fryd de ældste haugianske lægprædikanter omtaler de faa tilfælde, da en eller anden kirkens tjener kom dem imøde med nogen forstaaelse og viste dem nogen venlig deltagelse. Derfor kan det ogsaa trygt siges, at der gjennem den haugianske vækkelse lige fra den første stund gik et suk efter samarbeide med det kirkelig eembede.

Den haugianske lægmandsprædiken indtræder i et nyt stadium i den efter 1814 følgende tid. Fra det nystiftede universitet udgaar der prester, der ialfald

er oplærte i den rene lutherske lære og prædiker ren luthersk kristendom,om det end er saa, at det mangengang kunde være smaat bevendt baade med deres personlige tilegnelse af evangeliet og varmen og dybden i deres forkyndelse af evangeliet. Det norske bibelselskab grundlægges, og der gaar over landet en saavidt stærk bibelsk luftning, at den endog griber enkelte af de værste rationalister. Under disse omstændigheder er det, at den haugianske lægmandsprædiken gjenoptages paanyt for i tiden mellem 1820—1840 at naa sin høieste blomstring. Det er i denne tid de virker, disse fremragende lægmænd som Lars Kyllingen, Daniel Arnesen, Jon Bjørge, Jens Jonsgaard, Anders Haave, mænd, hvis navne aldrig skal glemmes i det kristelige livs historie i Norge. Det er ogsaa i denne tid, at der begynder et virkeligt samarbeide mellem det kirkelige embede og lægmandsvirksomheden. Jeg siger „begynder;“ thi der kan endnu kun tales om en ringe begyndelse. Paa de fleste steder staar de vakte uden berøring med presterne og uden at blive forstaaede af dem. Alligevel er det et samstemmigt vidnesbyrd fra alle, som har havt personligt kjendskab til hin tid, at haugianerne var flittigere end alle andre til at gaa i kirke, selv der, hvor de maatte lade sig nøie med den opbyggelse at blive udskjældte som hyklere eller gjerningshellige, at de viste presterne

en skyldig ærbødighed og redeligen betalte dem, hvad de var pligtigen at yde. Imidlertid er det dog saa, at der paa enkelte steder viser sig en i sandhed glædelig tilnærmelse mellem de haugianske lægmænd og geistligheden. Da biskop Bugge i Trondhjem med aaben anerkjendelse rakte sin haand ud mod sin tids lægfolk, da vakte det jubel blandt de vakte over det hele land, og man kunde ikke finde ord stærke nok for at prise det Guds udkaarede redskab, der havde stillet sig ved lægfolkets side. Og paa samme tid som presterne i det hele taget kom til at se paa lægmandsvirksomheden med ialfald lidt andre øine end før, saa var der ogsaa enkelte, der tog skridtet fuldt ud, idet de ikke blot modtog lægmændene med venlighed og velvilje, men endog indfandt sig ved deres opbyggelser og talte Guds ord sammen med dem, saa et virkeligt samarbeide nu begyndte. O, hvor de haugianske lægfolk elskede disse prester, som vilde arbeide sammen med dem! Vi kan endnu se det af deres efterladte breve, hvor samværet med slige prester var dem en hjertens fryd, og opholdet i slige prestegaarde en aandens vederkvægelse. Disse mænd, der fra presteskabets side gjorde begyndelsen til at samarbeide med lægfolket, det var i sandhed fremskridtsmænd, der bør mindes med taknemmelig ihukommelse. Jeg nævner dem, der oftest findes nævnt i haugianernes breve: Rønau i Opdal, Hes-

selberg i Grue, Hansteen i Rødenæs og Dybdal i Trysil.

Dette saaledes i det smaa indledede fællesarbeide, det udvider sig i det store, det naar frem til den første modne frugt og træder ind i et nyt stadium rig paa velsignelse ved stiftelsen af det norske missionsselskab. Det har været arbeidet for missionen, der fremfor noget andet har ført prester og lægfolk sammen og lært dem at forstaa, hvor uundværlige de er for hverandre, og hvor stærke de er, saalænge de arbeider sammen. Saa staar det ogsaa for mig saa, at det er samarbeidet i missionen, der har affødt samarbeidet baade paa den indre missions omraade og paa andre felter, hvor lægfolk og prester i vore dage staar ved hinandens sine i fælles arbeide for Guds rige.

Den historiske udvikling, som jeg i dette tilbageblik har skildret efter sine store hovedtræk, den historiske udvikling, der skaber forstaaelse og samarbeide mellem det kirkelige embede og det vakte lægfolk, har i aller første række H. N. Hauges optræden og virksomhed til sin forudsætning og sit udgangspunkt. Jeg ved ikke noget større end dette at sige om ham ved denne mindefest. Og jeg tror ikke, der kan siges noget større om ham end dette, at han har sat et uudsletteligt præg paa de sidste 100 aars kirkelige udvikling. Saalænge der findes lutherske lægprædikanter i Norge,

og saalænge der findes prester, der arbeider i fællesskab og forstaaelse med det kristelige lægfolk, saalænge skal ogsaa H. N. Hauges navn mindes med tak og velsignelse inden den norske kirke.

Mænd, brødre! Prester og lægprædikanter! Skulde det ikke være ret og passende, skulde det ikke være en velsignelsesrig frugt af denne mindefest, om vi i denne stund gjorde et stort løfte for Herrens ansigt, det løfte at komme hverandre imøde med aaben og fuld tillid, det løfte at staa sammen som en enig og stærk Herrens hær, det løfte at arbeide sammen, og om Gud saa vil, at lide sammen? Hvor nødvendigt dette er, det føler, det skjønner vi alle. Thi mange og stærke er de magter, der bevidst eller ubevidst arbeider paa at undergrave vor dyrebare lutherske kirke. Paa den ene side er vi omgivne af aabenbar vantro og fræk kristusfornegtelse, paa den anden side af sekter og partier, paa den tredie side af løshed og slaphed i bekjendelsen, af falsk aandelighed og tugtløs ukirkelighed. Er det saa ikke nødvendigt, at vi alle staar som en mand i kampen for det, som er vort dyreste eie, i kampen for at hævde og bevare og fremme levende, ren luthersk kristendom blandt vort folk? I Sandhed, dersom dette kunde blive frugten af denne hundredaarsfest, da var vi ikke forgjæves komne sammen for at feire H. N. Hauges minde.

Jeg har sagt, at H. N. Hauge har skabt lægmands-virksomheden blandt os, at han er den norske lægmandsprædikens fader. Lægmandsvirksomheden er en profetisk gjerning; den har sin grund og sin berettigelse i de naadegaver, hvormed den helligaand har udrustet den enkelte; den er i sandhed en fri virksomhed og maa være en fri virksomhed. Det var i kraft af et mærkeligt instinkt, at Hauge og de gamle haugianere hævdede dette frihedsprincip, idet de paa den ene side krævede ret for lægmanden til at tale Guds ord til vækkelse og omvendelse, og paa den anden side fastholdt nødvendigheden af, at lægmanden vedblev at være lægmand og ikke rykkedes bort fra sit jordiske kald. Det er oftere blevet talt om at ordne lægmandsvirksomheden. Dersom man ved denne ordning mener at omskabe den frie virksomhed til en embedsgjerning og en bunden tjeneste, da vil jeg sige — og jeg ved, jeg taler i H. N. Hauges aand —: I samme øieblik, det sker, i samme øieblik er det forbi med lægmandsvirksomheden, i samme øieblik er dens livsnerve overskaaret. Vi trænger prester, lad os ikke omgjøre dem til lægmænd; vi trænger lægmænd, lad os ikke omgjøre dem til prester. Men lad dem alle virke sammen i aandens enighed nu som i apostlernes dage.

Det var en ordning, hvorpaa H. N. Hauge og hans venner lagde den allerstørste vægt, og som de gjennem-

førte med ubarmhjertig strenghed, og det var den ordning, der er foreskrevet af apostelen Paulus i disse ord: Profeters aander skal være profeter underdanig. Eller med andre ord: Lægmandsvirksomheden skal kontrollere sig selv, brødrene skal kontrollere sin broder. Denne igangsatte indbyrdes kontrol er et fremspringende træk i haugianismens historie, og derfor skal den ogsaa ihukommes ved denne mindefest. De gamle haugianere var forsigtige og alvorlige mennesker; de aabnede ikke sine huse for den første den bedste, der kom og vilde holde opbyggelse, uden at være kjendt eller medbringe vidnesbyrd fra kjendte brødre. Der var en tid, da det var absolut umuligt for en fremmed mand at opdrive et hus til at holde opbyggelse i paa den lange strækning mellem Stavanger og Christianssand, hvis han ikke var forsynet med anbefaling fra gamle John Haugvaldstad. De unge, ildfulde begyndere fik den hjælp, de trængte: de blev holdt nede i ydmyghed og bevaret fra at opblæses i et kjødeligt sind. De ældre fik den tugt, de trængte: man revsede dem, om de var lunkne, man tilrettevifte dem, om de var komne ind paa afveie og ensidigheder.

Denne indbyrdes brodertugt — det var lægmandsvirksomhedens kontrol i det haugianske tidsrum, og den er en arv fra lægmandsvirksomhedens fader til os i vore dage. Skal vi lade denne arv efter H. N.

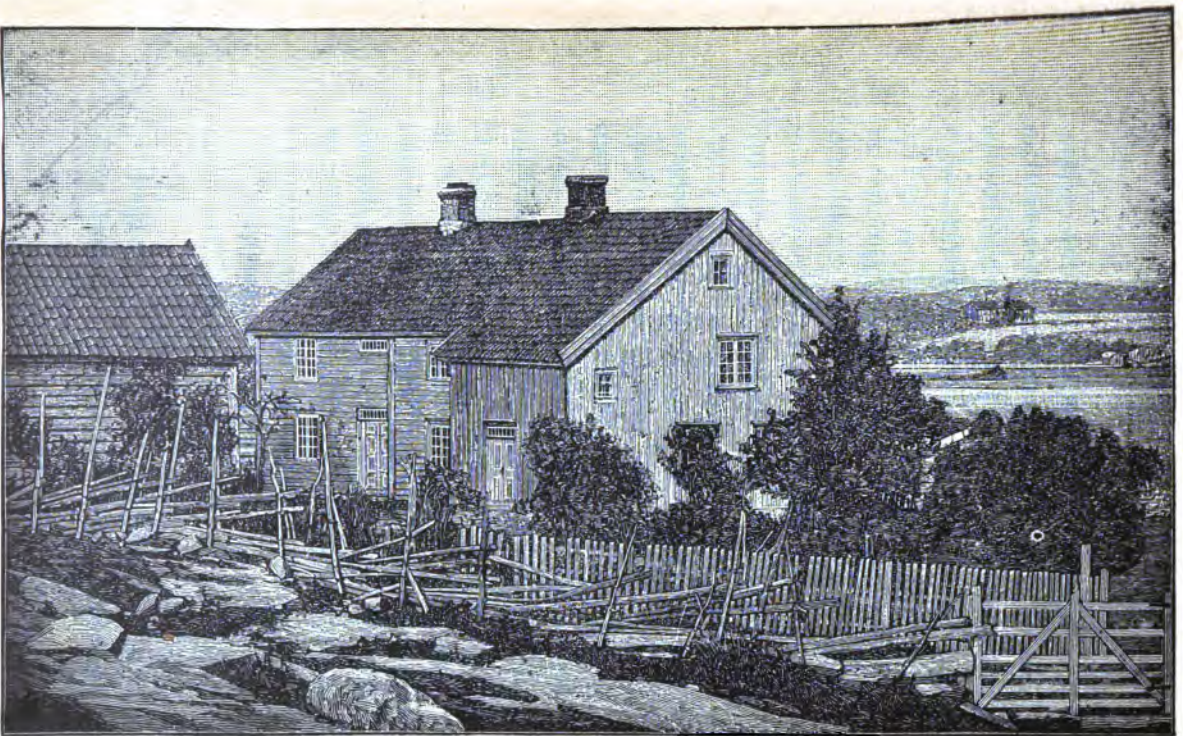
Hauge ligge uden at bruge den? Skal vi ikke heller løfte armen høit, skal vi ikke vende om til at følge de gamles fodspor, saa tugtens hellige aand kunde være med os, og lægmandsvirksomheden blive bevaret fra at fordærves og opløses af tugtløshed og falsk frihed? Dersom dette kunde blive frugten af denne hundredaarsfest, da var vi ikke forgjæves komne sammen for at feire H. N. Hauges minde.

*

Naar vi kaster blikket tilbage paa H. N. Hauges virksomhed, og vi søger at klargjøre for os betydningen af denne hans virksomhed, da bør vi ogsaa fæste vor opmærksomhed ved de særlige eiendommeligheder, der prægede det af ham vakte liv. Det er jo saa, at frugtens art er bestemt af frøets art. Hvor der vækkes liv, der modtager dette liv sit eiendommelige præg af den forkyndelse, der har vakt livet. Hvad var saa det eiendommelige ved H. N. Hauges forkyndelse? Ja, — for det første var den en glødende og energisk vækkelsesprædiken. Og for det andet gjorde hans mægtige vækkelsesprædiken front mod to forskjellige sider. Paa den ene side løftede han sin røst mod samtidens aandelige søvn og død, enten nu den aandelige søvn og død var begrundet i forstenet og livløs rettroenhed eller i vantro rationalisme. Indholdet af denne hans

prædiken kan vi samle i dette ene ord: grundig omvendelse. Paa den anden side følte han sig forpligtet til at raabe et alvorligt varsko mod hine aandelige udskeielser i samtiden, der stærkt truede med at ende i den elendighed, en af hin tids mænd har betegnet med ordet: at lave en sovedrik af Kristi blod. Hvad han i denne henseende var bleven vidne til, det havde fyldt ham med rædsel lige fra hans første optræden; der var intet, han mere var bange for end dette, at budskabet om Guds naade skulde blive taget forfængelig, at man skulde lave en „sjæleforgift" af evangeliet om „Kristi blod, lidelse og kors." I al sin forkyndelse hævder han derfor med det mest brændende alvor nødvendigheden af, at troen maa blive et udgangspunkt for et liv i renhed, hellighed og retfærdighed. Naar man i troen paa Jesu blod har „faaet adgang til naadestolen" og har „modtaget Jesus som sin forløser," saa skal man „dræbe synden ved Kristi kraft," Kristus skal forklares i sjælen," Kristi sind aabenbare sig i al vor livsvandel, den levende tro bære frugt i et helligt levnet.

I H. N. Hauges vækkelsesprædiken møder os saaledes to stærkt fremtrædende og skarpt betonede grundtanker: grundig omvendelse og energisk helliggjørelse. Af denne prædiken bærer det af ham vakte liv sine dybe mærker, den affatte frugt baade i haugianis-

Hans Nilsen Hauges hjem paa gaarden Hauge i Tune.

mens svage og stærke sider. Disse sterke og svage sider kan ikke skilles fra hverandre. Hvad der er en retnings styrke, det er paa samme tid dens svaghed, og omvendt, hvad der er en retnings svaghed, det er netop ogsaa dens styrke.

Haugianismen var præget af et dybt alvor og skabte karakterer, vi kun kan beundre for deres mod, selvfornegtelse, offervillighed og villiestyrke, gudfrygtige mænd og kvinder, der satte alt ind paa dette ene: at forarbeide sin saliggjørelse med frygt og bæven. Deres tro er væsentlig søgende, kjæmpende, arbeidende, den er altid i bevægelse, sjelden i hvile. Deres følelsesliv er mere nedstemt end løftet, smerten over synden mere fremtrædende og følbar end glæden over naaden i Kristus. De har mest i sig af Jakob. De har heller ikke lidet i sig af Johannes; thi den indbyrdes kjærlighed inden den haugianske vennekreds er dyb og fremtræder ofte paa en vidunderlig skjøn maade. Mindst har det i sig af Paulus; thi frygten for den naades misbrug hindrer dem fra at lade evangeliet om retfærdiggjørelsen af troen uden lovens gjerninger lyde klart og fuldtonende i hele sin herlighed. For enkeltes vedkomemnde hersker dog endog stor uklarhed, hvad dette punkt angaar.

Hvilken sund kjerne der trods alt dog var i den haugianske bevægelse, det viser sig bedst deraf, at ud-

viklingen fra 1814 ned til omkring 1850 mere og mere gaar i retning af frigjørelse fra ensidigheder, mere og mere vinder styrke i evangelisk erkjendelse og forstaaelse. Der er en mand, der i denne henseende har særligt krav paa at ihukommes ved denne mindefest, og det er den fremragende lægprædikant Anders Nilsen Haave, en af de ædleste skikkelser inden den senere haugianske vennekreds. — Det er altid saa med os skrøbelige mennesker, fra den ene yderlighed falder vi over i den anden stik modsatte yderlighed. Faren for det kristelige liv i vore dage, det er ikke mangel paa ren og klar evangelisk erkjendelse, det er ikke lovtrældom, men det er dybde i omvendelsen og alvor i helliggjørelsen. I denne henseende tror jeg, at baade prester og lægfolk i den norske kirke har meget at lære af H. N. Hauge.

Skal kristendommen blive en gjenfødende livsmagt i kirkesamfundet og en foryngende livskilde i folkets liv, da maa vi vende tilbage til haugianismen i en renset og forklaret skikkelse. Kunde dette blive frugten af denne mindefest, da var vi ikke forgjæves komne sammen for at ihukomme lægmanden fra Tune.

*

Jeg har hidtil dvælet ved betydningen af H. N. Hauges virksomhed i religiøs og kirkelig henseende.

Jeg gaar nu over til at kaste blikket paa de sider ved hans optræden, der har havt betydning for vort folks udvikling i social og politisk henseende.

Grundtvig har sagt, at med H. N. Hauge vaagner folkeaanden i Norge. Og der kan ikke siges et sandere ord. Den haugianske bevægelse er et friskt livsens pust, der gaar over hele vort land og i stort mon løfter folkets bundne og slumrende kræfter. Der vaagner en før ukjendt trang til oplysning; Hauges skrevne breve og trykte bøger har i denne henseende havt en betydning, om hvis rækkevidde man i vore dage har vanskeligt for at danne sig et klart begreb. Man lærer sig at skrive ved hjælp af Hauges breve som forskrifter, derfor er der en saa mærkelig lighed mellem hans og de ældste haugianeres haandskrift. Man lærer at læse af Hauges bøger, der i tusinder af eksemplarer spredes ud over landet. Og man oplever det mærkelige særsyn, at mænd og kvinder af almuen endog optræder som forfattere. Jeg har i mit festskrift givet en fortegnelse over disse, og jeg paastaar, at intet land i Europa skal kunne opvise magen.

Den haugianske bevægelse sprænger de forsnevrede bygdegrænser, og der flytter folk fra den ene kant af landet til den anden i stor mængde. Hauges prakt[isk]-økonomiske sans virker i høieste grad befrugtende paa hans venner, og den haugianske bevægelse betegner et

stort fremskridt i vort lands økonomiske udvikling. Der anlægges fabriker og industrielle anlæg af forskjellig slags, som papirmøller, saltværker, kanonstøberier, teglværker, bogtrykkerier. Bondegutter fra fjeldbygderne nedsætter sig som forretningsmænd i byerne og grundlægger blomstrende handelshuse. Og det er i denne henseende ganske betegnende, at da der i 1807 var tale om at anlægge en by ved Mjøsen, da var der en juridisk embedsmand, der anbefalede regjeringen at formaa nogle af Hauges venner at nedsætte sig der, da man i dem vilde faa „rolige og sædelige borgere samt gode kunstnere og haandværkere."

Den mest iøinespringende politiske følge af Hauges virksomhed er ophævelsen af konventikelplakaten af 13de januar 1741. Det kunde jo ikke være anderledes, end at han og hans venners optræden, lidelse og kampe maatte skabe syn og bane vei for religionsfrihedens store tanke tidligere hos os end i de to andre nordiske riger. Og det er jeg ogsaa overtydet om, at var ikke den haugianske livsbevægelse gaaet i forveien, da havde vi ikke saa tidlig som i 1845 faaet den dissenterlov, der har været til saa stor velsignelse for den norske kirke.

I den nærmeste tid efter 1814, da vort land fik sin frie forfatning, var paa ikke faa steder de haugianske bønder de eneste blandt almuen, der havde betin-

gelser for aktivt at kunne tage del i det offentlige liv i kraft af deres oplysning og evne til at tale i offentlige forsamlinger.

Paa storthinget findr vi haugianere at tage virksom del i ledelsen af bondeoppositionen i sit første stadium; og hvad Mikkel Grendahl og Ole Torgersen Svanø begynder, det fortsættes af Ole Gabrielsen Ueland, der var udgaaet fra den haugianske kreds og ved sin hævden af bibel og grundlov som samfundets to store grundpiller betegner høidepunktet og tillige vistnok afslutningen af haugianismens politiske historie.

Mit foredrag er tilende, og mit sidste ord skal være dette: Lad os prise og takke Gud for den barmhjertighed, han viste mod det norske folk og den norske kirke, da han for 100 aar siden sendte Hans Nilsen Hauge ud som en profet i vort land.

Mel. I Herrens udvalgte, som Hellighed øve.

I kaldte af Gud, som vil Himmelen have,
O stræb at erlange Guds ypperste Gave,
Hans Kjærligheds Kraft ved den himmelske Vin,
Lad intet forvirre det gudelig' Sind;
Men bed Gud, han vil os sin Naade beskjære,
Saa at vores Vilje med Levnet og Lære,
Alt dannes maa til at udbrede hans Ære.

Gud, skjænk du os denne din ædleste Gave,
Din Fred udi frigjorte Sjæle at have,
Din Kjærlighed smelte vort Hjerte og Sind,
Saa vor Vilje bliver den samme som din;
Opklar ved dit himmelske Lys vore Sinde,
Saa at vi vor Fattigdom ret kunde finde
Og Glæden, som er ved din Naade at vinde.

Men Mennesket er den elendigste Daare,
Tidt lade vi Synder og Lyster os saare,
Let Sanser og Verden forføre os kan
Fra Gud og hans Naades lyksalige Stand,
Naar lunkne det Gode vi sætter tilside,
I Bønnen og Troen ei vaage og stride,
Saa let og saa snart da af Veien vi glide.

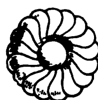
O, mildeste Fader! du ser vor Elende,
Og at uden dig ingen Hjælper vi kjende;
Thi klage vi for dig vor Mangel og Nød,
Af Hjertet os vende til dig, som du bød;
Vi aandelig nøgne og hungrige sætte
Os ned for dig, Herre, lad Naaden os mætte,
Og atter dit Billede i os oprette.

Thi vi maa af inderste Hjerte beklage,
At vi endnu langt er fra Maalet tilbage,
Vi have forsømt vores hellige Kald,
Og gjort os uværdig til Herrens Bifald;
Thi da vore Synder fra Naaden os skille,
Saa kommer, naar Døden vi os forestille,
Den Tvil, at vi naa ei Guds salige Hvile.

Nu vil vi da stride og stadig fremile
Ad Veien den trange og aldrig staa stille.
Vi ville de verdslige Vellyster fly,
Ja, alle Syndslyster at hade og sky,
Men elske vor Gud over alt og vor Næste,
Arbeide paa hans og vort Saligheds Bedste,
Saa Hjertet vi samtlig til Himmelen fæste.

O Gud, hvor usigelig godt er at haabe
Paa dig og at føle din Godhed og Naade,
At hænge med hele vort Hjerte ved dig,
Tilbede, lovsynge uafladelig,
Saa vil du os, Herre, dertil Kraft forunde;
Din bundløse Naade vi ei kan udgrunde.
En salig Henfart du os herfra forunde!

H. N. Hauge.

89079734356
b89079734356a

